

Від лицаря до ченця: пошуки особистості

Тетра Могили

Безділля породжує гріх

П. Могила

Йому належить важлива сторінка в історії та духовному житті нашої країни.

Петро Могила – український політичний, церковний і освітній діяч, архімандрит Києво-Печерського монастиря, Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, екзарх Константинопольського патріарха, канонізований Церквою.

Постать митрополита – одна з найвизначніших в історії України. Його життя та діяльність мали великий вплив не лише на розвиток українського та світового православ'я 17 століття, а й на політичну, освітню та інші сфери буття українців. Тому вивчення різних аспектів життя та діяльності архімандрита, його методи втілення ідей завжди цікавили багатьох дослідників.

Складною і суперечливою була доля визначного церковного та культурного діяча.

Майбутній Київський митрополит Петро Могила народився 31 грудня 1596 року (за іншими відомостями 21 (30) грудня 1574 р. та 21 грудня 1596-го (10 січня 1597 р.)) в мальовничому місті Сучава (колишня столиця Молдавського князівства, сьогодні – Румунія), яка завжди була бажаною ціллю для незліченних завойовників: турків, татар, мадярів, поляків і, навіть, шведів.

Походив митрополит з стародавнього молдавського роду Могил. Хлопчина був третім сином Симеона Могили молдавського господаря (князя) та семигородської княжни Марґарет. Всього у шлюбі народилося шестеро синів (Михайло, Гавриїл, Петро, Мойсей, Павло та Іоанн) і троє доньок (Роксана, Феодосія та Анастасія).

Того ж 1596 року, батько Петра одержав від польської держави документи на право шляхетства.

Будучи польськими шляхтичами і маючи тісні політичні зв'язки з Польщею, Могили мали великі маєтності на Поділлі та Київщині.

В 1607 році внаслідок боротьби за владу батько хлопця загинув. Після смерті Симеона Могили та захоплення в 1612 році Кантемиром Мурзою молдавсько-валахійських володінь, княжна Марґарет разом з сім'єю змушена була покинути Молдавію та переїхати на українські землі Речі Посполитої, а саме на Львівщину, де їх прийняли родичі – князі Стефан Потоцький, Самуїл Корецький та Михайло Вишневецький.

Але не довго княжна Марґарет пожила на новому місці. Через хворобу вона помирає.

Опікуном Петра став магнат Станіслав Жолкевський, друга особа після короля Речі Посполитої Сигізмунда III Вази.

Його родове гніздо було в Жовкві під Львовом. Дослідники припускають, що початкову освіту Петро Могила міг здобути у Львівській братській школі або ж при дворі Жолкевських.

Після закінчення Львівської братської школи Петро, як було прийнято у магнатських родинах, подорожував Західною Європою, здобуваючи вищу освіту в закордонних університетах. Спочатку в Польській академії в Замості, а згодом вчився у різних навчальних закладах Голландії та в Парижі.

По досягненні повноліття, юнак вже добре знав молдовську, церковнослов'янську, польську, латинську, грецьку (є дані, що і французьку) мови. Володів він і руською, яка була найбільш наближена до нинішньої української.

Петро мав глибокі знання з історії і протягом усього життя займався самоосвітою.

Пізніше, розробляючи свою систему освіти в Києві, Могила запозичив усе те позитивне, з чим познайомився у школах і вищих навчальних закладах Західної Європи.

Львівська братська школа

Життя вже з ранніх років навчило Петра розраховувати не так на впливових родичів, як на себе. А для України цей етнічний молдаванин зробив більше, ніж тисячі самозваних «патріотів».

Петро Могила відмовився від блискучої політичної кар'єри в Польщі, яку йому забезпечували родові зв'язки, широка освіта та вроджена інтелігентність, і присвятив себе служінню Богу.

З 1619 по 1622 рік Петро Могила брав участь у роботі місцевих сеймиків, навіть сейму Речі Посполитої. Це стало цінним досвідом у галузі державного та політичного життя.

Петра розглядали як імовірного претендента на молдовський чи волоський престол. Молодий чоловік був перспективним кандидатом із нового, прогресивного покоління.

Мав майбутній митрополит і військовий досвід.

Ще у молодості, служив у польському війську, був прекрасним фехтувальником і кавалеристом. Хоробрий воїн воював на полі Цецорської битви, а також брав участь у битві з турками під Хотином. Тут Могила познайомився з українським козацтвом та його гетьманом – Петром Конашевичем-Сагайдачним.

Битва під Цецорою 1620р.

Залишилися вкрай скупі відомості про те, чим займався Петро Могила в період між участю в Хотинській битві й посвятою в сан архімандрита Києво-Печерської лаври. Саме в цей період в його свідомості сталися глибокі світоглядні зміни, які й дали початок подальшій діяльності в Православній церкві.

Від життя воїна земного, він стає воїном Христовим, переходить на шлях служіння Церкві Христовій і Святому Православ'ю.

В 1622 році на свято Успіння Богородиці Петро Могила переїжджає до Києва в Свято-Успенську Києво-Печерську лавру.

На околиці столиці він скуповує чималі маєтки, таким чином розгортаючи в центрі України свою громадську діяльність.

Не пориваючи зв'язків з елітою Речі Посполитої, Петро почав зближуватися з українським православним духовенством, насамперед із митрополитом Київським Йовом Борецьким.

Активно цікавлячись церковними справами, Могила поволі наближався до чернецтва.

П'ять років, з 1622-го до 1627-го, Петро був послушником в одному зі скитів Києво-Печерської лаври під Києвом, вів аскетичне життя, постив і багато молився.

Навесні 1627 року помер архімандрит Захарія Копистенський. А вже в грудні того ж року Петра Могилу висвятили на посаду очільника Києво-Печерської лаври.

На той момент йому було 30 років.

Презентація на тему:

«Петро Могила, заснування Лаврської школи та Києво-Могилянської академії»

«Петро Могила» заснування Лаврської школи та Києво-Могилянської академії»

Презентація на тему:

Новий архімандрит взявся за відродження і зміцнення святині. Могила оточив себе мудрими сподвижниками, яким довіряв і яким міг доручити важливі завдання.

Передовсім він почав очищати ряди лаврських ченців від тих, хто прийняв постриг не за покликом душі, а з меркантильних мотивів, або не відповідав вимогам лаврського життя.

За два роки на новій посаді із 80 монахів архімандрит залишив при собі тільки 18.

Під його керівництвом лаврська друкарня перетворилася на потужний науково-культурний осередок.

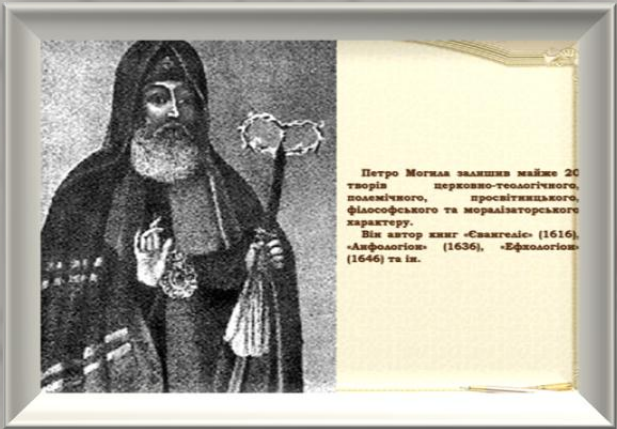
Також Петро Могила взявся за виправлення й очищення тогочасних богослужбових книг. Книги були рукописними, а, отже, часто містили помилки чи суб'єктивні інтерпретації та різні положення з католицьких та протестантських видань.

Протягом наступних років він постійно опікувався справами православної віри, будував і реставрував храми, відкривав недільні школи.

Друкарня Києво-Печерської лаври

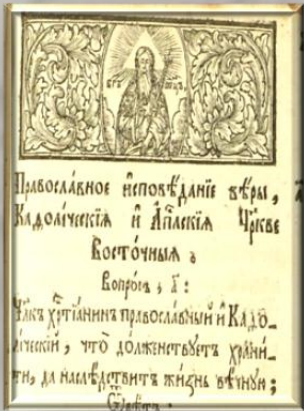
Святійший Петро і сам був автором успішних праць. Твори Могили спрямовані на уніфікацію, систематизацію і розробку єдиних правил церковного життя, догматичного вчення, чину богослужб.

Його надзвичайно важливі церковні книги «Православне сповідання віри» і «Требник» були перевидані в Європі 25 разів упродовж XVII-XVIII століть.

Митрополит прагнув наблизити книжну церковнослов'янську мову до живої руської, якою тоді говорили на етнічних українських землях. Вважав, що до Бога треба звертатися своєю рідною мовою. Тому й сам вживав дуже багато українських слів, завдяки чому процес богослужіння українізувався і став зрозумілішим для простолюду.

Могила залишив майже 20 творів церковно-теологічного, поетичного, просвітницького, філософського та моралізаторського характеру. Він автор книг «Євангеліє» (1616), «Анфологіон» (1636), «Евхологіон» (1646) та ін.

Під керівництвом Святійшого було складено перший православний Катехізис. Довгий час ця релігійна книга Петра Могили виконувала роль найповнішого викладу православної віри.

Ще в 1631 році митрополит уклав знакову обітницю: *«Я, Петро Могила, милістю Божою архімандрит Київський, Печерський, видячи в Церкві Православній велику втрату душ людських через неосвіченість духовних и невчення молоді, за ласкою й поміччю Божою й за власною волею мою умислив фундувати школи, аби молодь у побожності, у звичаях добрих, у науках вільних вихована була».*

Отож, щоб молодь отримувала гідну богословську освіту, він задумав відкрити при монастирі вищу школу.

Для цього були необхідні хороші вчителі, тому архімандрит Петро за власний рахунок відправляв молодих людей вчитися за кордон.

А вже восени 1631 року на території Києво-Печерської лаври було відкрито богословську школу – за зразком єзуїтських колегій.

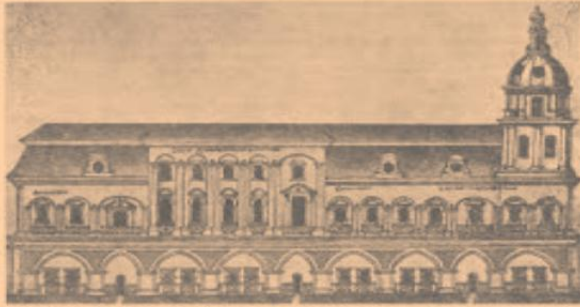
В наступному 1632 році лаврську школу об'єднали з Київською братською школою і створили Колегію.

Згодом на честь її протектора – П. Могили Колегія стала називатися – Києво-Могилянською. Практично це був перший вищий навчальний заклад в Україні.

“Києво-Могилянський
колегіум”

Главный корпус Киево-Могилянской академии в XVII в. MyShared

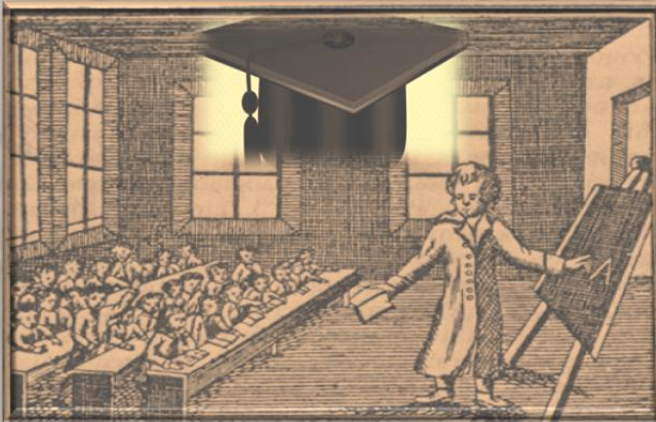
Навчання ґрунтувалося на загальноприйнятій у європейських навчальних закладах програмі – це сім вільних наук.

Повний курс навчання тривав 12 років, усього викладали 30–32 предмети. Студеї колегіуму вивчали катехізис, арифметику, геометрію, нотний спів та музику, поетику й риторику, ораторське мистецтво, мови.

Вершиною освіти, до якої сягали не всі вихованці, були філософія та богослов'я.

Могилянські вчені досліджували окремі проблеми філософії, писали твори, проводили філософські диспути, до яких залучали і студентів.

Тобто вже за Петра Могили відбувається становлення в Україні професійної філософії.

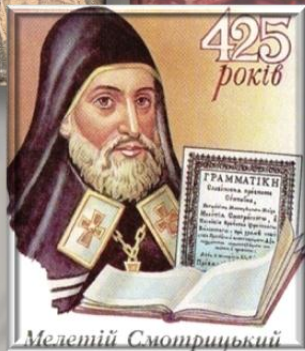
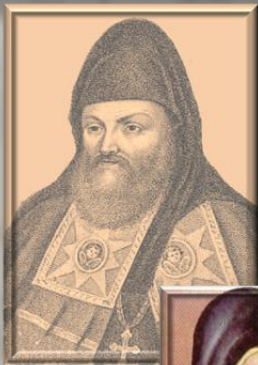
Вчителі

Парфен Лазар Баранович (1620 - 1694), ректор Києво-Братського колегіуму (1650 - 1657), артистична Чернігівського і Новгород-Сіверського (> 1657 р.). Оригінальна гравюра. 10,3 x 8,3 см. А13386. 21.12.2020.

Прокопович Фефан

Серед студентів Києво-Могилянської академії є чимало імен, які увійшли в історію. Це й український православний діяч Інокентій Гізель, філософ Григорій Сковорода, церковний і освітній діяч, мовознавець Мелетій Смотрицький, архієпископ Чернігівський і Новгород-Сіверський Лазар Баранович, перший український учений-орієнталіст Василь Григорович-Барський та багато інших.

З навчальним закладом пов'язані імена гетьманів України Юрія Хмельницького, Івана Самойловича, Івана Мазепи, Пилипа Орлика.

Петро Могила
Христийський діяч і святий

Архімандриту довелося жити у складні часи, коли на українських теренах діяла Берестейська унія. і тому все своє життя він присвятив примиренню уніатів і православних.

Отож, коли у 1633 році у Кракові зібрався сейм, на якому обирали нового короля Речі Посполитої, від київського духовенства на збори поїхав саме Могила.

На меті він мав, перш за все, повернути православним втрачені привілеї, у тому числі і Софію Київську, а також відмінити усі акти, які обмежували права православних вірян і духовенства.

Аби здобути якнайбільше голосів під час виборів нового короля, Владислав IV погодився на вимоги Могили і одразу після свого коронування поставив самого Петра Могилу митрополитом Київським і Галицьким. За його перебування на цьому посту до 1647 року почалося активне відродження Православної Церкви і її святинь, а Київ став справжнім центром православної віри.

Велику увагу Петро Могила приділяв впорядкуванню церковного життя, яке занепало за роки безправності та утисків.

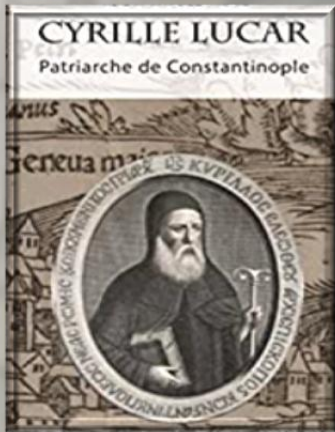
У часи перебування його на митрополичій кафедрі відбувся важливий Собор 1640 року, який підтвердив соборний устрій Української Православної Церкви.

Відбувалися також єпархіальні Собори.

З братствами митрополит підтримував тісні зв'язки. Прагнучи зміцнити силу церковної організації, він підніс владу митрополита і єпископів на дуже високий рівень.

Петро Могила відновив тісні зв'язки з православними Церквами Сходу, зокрема з Константинопольським Патріархом.

На патріаршому престолі у Царгороді перебував тоді Кирил Лукарис, який особисто знав і цінував Київського митрополита. Він надав Петрові Могилі звання патріаршого екзарха з широкими повноваженнями.

Київська митрополія вийшла з ізоляції, в якій вона перебувала довгі роки під неприхильною чужою владою.

Петро Могила, серед своїх митрополичих обов'язків, вважав одним із основних - усунення анархії у церковному житті, ретельне стеження за моральними вимогами та канонами щодо богослужіння.

Саме з цією метою він видавав численні богослужбові книжки і особисто перевіряв благочестя священників, примушуючи вчитися тих, хто чогось не знав або не вмів, суворо караючи тих, хто продовжував порушувати церковні порядки і відправлення служб. Він особисто стежив за дотриманням церковних канонів.

На початку 1635 року митрополит заснував нову установу на зразок католицької, а саме: консисторію (церковний суд над духовенством).

Церковна служба Петра Могили припала на складний час в історії православної церкви в Україні.

Після підписання 1596 року Берестейської унії, більшість православних єпископів визнала верховенство Папи Римського, а Київська православна митрополія відновила свою єдність з Римо-Католицькою Церквою. Тому ті православні ієрархи та священники, які не визнали унії, фактично опинилися поза законом. Проте у здійсненні її положень була зацікавлена світська влада, тому утиски православних, які не хотіли визнавати зверхність Риму, стали звичним явищем.

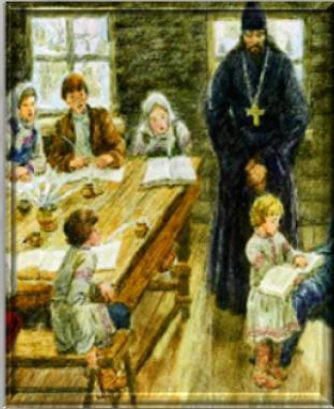
Петро Могила вважав надзвичайно важливою справою примирення та зближення усіх православних – тих, які визнали унію, і тих, які виступали проти неї.

Його ідея єдності випливала із самої Христової науки на підставі Євангельських писань, де сказано: «Щоб було одне стадо і один пастир».

Святійший намагався йти шляхом порозуміння, добровільного співжиття різних церков, залучаючи найактивніші верстви українського народу, стараючись вирішувати важливі справи загальноприйнятим в українському суспільстві методом – соборним.

Тому підпорядковує свою діяльність зміцненню православ'я, духовної єдності українського народу через інституції: церкви, школи, колегії, друкарні, бібліотеки, мистецьких закладів.

Однак такі дії митрополита, спрямовані на примирення, викликали неоднозначні оцінки.

Одні вважали Могила щирим поборником єдності православ'я, інші – рукою королівської влади, що хоче обернути православних в уніатів.

Пів століття життя митрополита – це реформи, які визначили розвиток українського суспільства на віки вперед. Свою кар'єру він почав як воїн, а закінчив як церковник. Очевидно, Петро Могила розумів, що подвиги на релігійному полі далекосяжніші.

Запам'ятався Могила, як діяч, що прагнув зробити Київ «другим Єрусалимом». Завдяки йому, у тодішньому Києві зібрався гурт визначних учених-теологів, і столицю України називали Могилянськими Афінами.

За рахунок прибутків з монастирів, Святійший перебудував церкви київської Софії і Спаса та провів розкопки руїн Десятинної церкви.

Мав митрополит великі заслуги і в організації церковного життя – був першим, хто зробив заходи для канонізації всіх печерських угодників, а цей список містить 120 прізвищ.

За кілька днів до смерті первосвятитель склав духовний заповіт, оголошуючи Києво-Братську колегію першою спадкоємицею свого майна.

Кієво-Братській колегії він заповів: 81 тисячу злотих, все своє нерухоме майно, коштовності та бібліотеку.

На той час Петро Могила мав одну з найбагатших бібліотек, що нараховувала понад дві тисячі книжок. В ній були твори Сенеки, Горація, Цезаря, Цицерона, Макіавеллі, трактати Авіценни та ін.

Приватна бібліотека Петра Могили започаткувала бібліотеку Кієво-Могилянської академії і заклала традицію дарування книг для потреб навчального закладу.

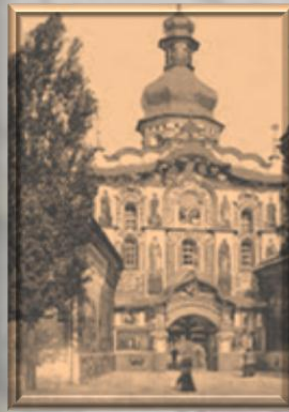
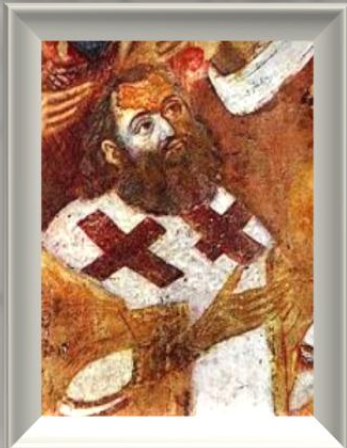
Наприкінці XVIII століття в бібліотеці Кієво-Могилянської академії нараховувалось 12 тисяч книжок.

Ще за життя митрополита Київський Братський колегіум називали Кієво-Могилянський колегіум. Заклад мав риси школи вищого типу.

Пізніше правонаступницею колегіуму стала - Кієво-Могилянська академія, яка у своїй назві залишила ім'я фундатора.

А з 1992 року вищий навчальний заклад носить назву - «Національний університет «Кієво-Могилянська академія».

Золота доба митрополита Петра Могили закінчилася з його несподіваною смертю – 1 (11) січня 1647 року.

Тлінні останки Святійшого перенесли й поховали на вказаному ним місці – у великій Печерській церкві. Над його прахом не було ні монумента, ні надгробка. Живим пам'ятником для Могили стала пам'ять вірян та відроджені ним святині.

У 1996 році у 400-річницю від дня народження митрополита у Володимирському соборі в Києві відбулось урочисте засідання Патріаршого Синоду.

Доповідь на цьому засіданні зробив Патріарх всієї Русі-України Філарет.

Великий реформатор православ'я Петро Могила був канонізований і прилучений до лику святих усіма 15-ма автокефальними церквами Вселенської Церкви.

У тому ж 1996 році Національний банк України випустив срібну ювілейну монету в серії «Видатні особистості України», присвячену 400-річчю від дня народження Петра Могили.

Петро Могила назавжди залишився в історії України. Слід схилитися перед величчю сина Молдови, котрий присвятив усього себе Україні, яку називав «отчизною милою», «отчизною коханою».

Внесок митрополита в зміцнення Православної церкви й розвиток української культури настільки значний, що період його активної діяльності називають «могилянською добою».

Петра Могилу називають людиною діалогу й дипломатом та, розміщеними в його епітафії словами, «великим і славним мужем».

Використані матеріали з фондів бібліотеки:

- Астаф'єв, Олександр Повернення Петра Могили : рецензія / Олександр Астаф'єв // Слово і час. - 2019. - № 4. - С. 97-108.
- Білодід, О. Загадка Петра Могили / О. Білодід // Київська старовина. - 1993. - № 3. - С. 56-69.
- Джос, В. С. Новий петрогліф з кам'яної могили / В. С. Джос // Археологія. - 2011. - № 3. - С. 58-60.
- Жуковський, А. Петро Могила й питання єдності церков / А. Жуковський; упорядник І. Іванченко. - Київ : Мистецтво, 1997. - 303с.
- Іваннікова, Л. Легенди та перекази кінця XVI - початку XVII ст. в записах Петра Могили / Л. Іваннікова // Народна творчість та етнографія. - 2008. - № 1. - С. 69-75.
- Нічик, В. М. Петро Могила в духовній історії України / В.М. Нічик. - Київ : Укр. Центр духовної культури, 1997. - 321с.
- Яковенко, Н. Розтятий світ: культура України-Руси в переддень Хмельниччини / Н. Яковенко // Сучасність. - 1994. - № 10. - С. 59-70.
- Шевчук, В. Петро Могила та його літературні твори / В. Шевчук // Дивослово (Українська мова й література в навчальних закладах) : науково-методичний журнал. - 1996. - № 12. - С. 3-8.

Використані джерела:

Астаф'єв, Олександр Повернення Петра Могили [Електронний ресурс] / О. Астаф'єв // Золота пектораль : вебсайт. – Режим доступу: <https://cutt.ly/UUqzYcn>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 19.11.2021.

До 415-річчя від дня народження Петра Могили та 380-річчя заснування ним Лаврської школи (1631 р.) і початку діяльності Києво-Могилянського колегіуму (1632 р.) [Електронний ресурс] // Центральний державний історичний архів України : офіційний вебсайт. – Режим доступу: https://cdiak.archives.gov.ua/v_do_415_narodzhennia_Petra_Mogyly.php, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.11.2021.

Історія та значення діяльності Києво-Могилянської академії [Електронний ресурс] // Освіта ua : вебсайт. – Режим доступу : <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14435/>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 05.11.2021.

Петро Могила [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Електронні текстові дані. – Режим доступу: <https://cutt.ly/gUqvSaq>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 21.11.2021.

Предки і спадкоємці Петра Могили: що й кому в Україні залишив син молдавського князя [Електронний ресурс] // 5 канал : вебсайт. – Режим доступу: <https://cutt.ly/FUqbdwj>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.11.2021.

Пономарьов, Віталій 410 років від народження Київського митрополита Петра Могили [Електронний ресурс] / В. Пономарьов // Радіо Свобода : вебсайт. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/956468.html>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 21.11.2021.

Рудакова, Юлія До 400-ліття заснування Києво-Могилянської академії: події, імена [Електронний ресурс] / Ю. Рудакова // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : вебсайт. – Режим доступу:

<http://www.nbuv.gov.ua/node/2573>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 21.11.2021.

Використані джерела:

Семенченко, Марія Петро Могила: воїн, дипломат, святий [Електронний ресурс] / М. Семенченко // Локальна історія: мультимедійна онлайн-платформа. – Режим доступу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/petro-mogila-voyn-diplomat-sviatii/>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.11.2021.

Семчинський, С. Незвіданий Петро Могила: від народження до заповіту [Електронний ресурс] / С. Семчинський // На скрижалях: вебсайт. – Режим доступу: https://na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/11/blog-post_25.html, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 21.11.2021.

Сорока, Михайло Святитель Петро Могила: «Безділля породжує гріх» [Електронний ресурс] / М. Сорока // УКРІНФОРМ: вебсайт. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2159054-svatitel-petro-mogila-bezdilla-porodzue-grih.html>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.11.2021.

Сюндюков, Ігор Петро Могила: екуменіст і просвітник, або Європейський вибір українського митрополита [Електронний ресурс] / І. Сюндюков // День: вебсайт. – Режим доступу: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/petro-mogila-ekumenist-i-prosvitnik>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.11.2021.

Царук, Надія День пам'яті Петра Могили: історія справжнього воїна Христового [Електронний ресурс] / Н. Царук // Знай.ua: День: вебсайт. – Режим доступу: <https://znaj.ua/history/218493-den-pam-yati-petra-mogili-istoriya-spravzhnogo-vojina-hristovogo>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.11.2021.

1596, народився Петро Могила [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті: вебсайт. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/31/1596-narodyvsya-petro-mogyla>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 19.11.2021.

Дякую за увагу !

**Головний бібліотекар
науково-технічної бібліотеки ВНТУ**

Павлишина Г. Д.

